

۱۰۳۶۰۲۷

گفتمان های بین المللی حقوق کیفری معاصر

تألیف:

دکتر سید محمد رضا موسوی فرد

دکترای تخصصی - قلم جزا و علوم سیاسی روابط بین الملل

(عضو هیئت علم - دانشگاه و پژوهشگر)

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه : موسوی فرد، سیدمحمد رضا،
عنوان و نام پدیدآور : گفت‌و‌مان‌های بین‌المللی حقوق کیفری معاصر / تألیف سیدمحمد رضا موسوی فرد.

مشخصات نشر : تهران: مجد، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری : ۲۳۹ص.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۱۳۸-۳

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه : ص. ۲۲۲ - ۲۳۴ : همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع : حقوق جزای بین‌الملل

International criminal law : موضوع

صلاحیت قانونی (حقوق بین‌الملل) : موضوع

Jurisdiction (International law) : موضوع

بندی کنگره : ۷۰۰۰ kz

رده بندی دیب : ۳۴۵

شماره کتابشناسی : ۵۶۹۳۸۸۷

هرگونه تکثیر کاملاً مجاز است. در کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
ناشر: دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرماید.

گفت‌و‌مان‌های بین‌المللی حقوق کیفری معاصر

تألیف: دکتر سید محمد رضا موسوی فرد

انتشارات مجد

چاپ اول : ۱۳۹۸ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و محصور «مجد» است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۱۳۸-۳

ISBN: 978-622-225-138-3

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای راندارمری، پلاک ۵۷

تلفن و دزورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۴۱۳۳۸۶

فروشگاه مرکزی: تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای راندارمری، پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.com

E-mail: info@majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

مقدمه	۸
فصل اول: کلیاتی در باب حقوق کیفری بین‌المللی جزای بین‌الملل سنتی	۱۱
مبحث اول: کلیات بحث	۱۱
گفتار اول: تعاریف سنتی و نوین (جزای بین‌الملل سنتی)	۱۱
گفتار دوم: واقعیت یا پارادوکس حقوق کیفری بین‌الملل و حقوق بین‌الملل کیفری	۱۳
مبحث دوم: متغیرهای تعیین‌کننده حقوق بین‌المللی کیفری	۱۶
گفتار اول: متغیرهای تأثیرگذار و تعیین‌کننده ماهیت عنوان اصلی	۱۶
گفتار دوم: تأثیر بروسه جهانی شدن بر ماهیت جرائم در قلمرو زمان و مکان	۲۰
فصل دوم: انواع صلاحیت‌ها در اعمال قوانین کیفری با تأکید بر عناصر خارجی	
جرم	۲۹
مبحث اول: کلیاتی در باب صلاحیت و حقوق فراملی و بین‌المللی	۲۹
گفتار اول: کلیاتی از این منظر؛ اصول کلی در دادرسی‌های بین‌المللی	۲۹
گفتار دوم: تعریف صلاحیت قضایی در حقوق کیفری بین‌المللی	۳۲
گفتار سوم: اصل صلاحیت سرزمین در حقوق جزای بین‌الملل سنتی	۳۵
مبحث دوم: دیگر صلاحیت‌های در حوزه حقوق بین‌الملل کیفری	۴۱
گفتار اول: صلاحیت واقعی در حقوق جزای بین‌الملل سنتی	۴۱
گفتار دوم: صلاحیت شخصی در حقوق جزای بین‌الملل سنتی	۴۹
گفتار سوم: صلاحیت جهانی در حقوق جزای بین‌المللی	۵۴
فصل سوم: جرائم خاص، مفاهیم و صلاحیت‌های اختصاصی در حوزه حقوق بین‌الملل کیفری	۶۳
مبحث اول: کلیات نظام حقوق بین‌الملل کیفری	۶۳
گفتار اول: پیشینه تاریخی حقوق بین‌المللی کیفری (نسل‌های سه‌گانه)	۶۳
گفتار دوم: نسل چهارم و تحول‌نهایی حقوق بین‌الملل کیفری	۷۴
مبحث دوم: صلاحیت و جرائم در دیوان بین‌المللی کیفری	۷۸
گفتار اول: نسل‌کشی	۷۸
گفتار دوم: جنایت علیه بشریت	۸۲
گفتار سوم: جنایات جنگی	۸۸
گفتار چهارم: جنایت تجاوز	۹۵
مبحث سوم: دیگر عناوین مجرمانه حقوق بین‌المللی کیفری	۱۰۳

- گفتار اول: اقدامات مجرمانه مشترک ۱۰۳
گفتار دوم: عدالت انتقالی (مسئولیت کیفری واپسین) ۱۰۷

فصل چهارم: مبانی و اصول حقوقی و سیاسی، همکاری‌های حقوق کیفری

- بین‌المللی در ایران و جهان ۱۱۱
مبحث اول: مفاهیم و تاریخچه و مبانی همکاری ها ۱۱۱
گفتار اول: مبانی نظری قلمرو قراردادهای در حقوق کیفری ۱۱۱
گفتار دوم: ضرورت همگرایی بین‌المللی (همکاری های بین‌المللی) ۱۱۷
گزار سوم: مبانی همکاری‌ها از دید حقوق اسلامی ۱۲۰
مبحث دوم: رویکردهای همکاری متقابل در حوزه ایران و دیگر کشورها ۱۲۳
گفتار اول: مفهوم استرداد مجرمین ۱۲۳
گفتار دوم: پیشینه استرداد مجرمین در ایران و جهان ۱۲۷
گفتار سوم: مبانی نظامی و معنای معاضدت قضایی ۱۳۰
گفتار چهارم: پیشینه معاضدت قضایی در ایران و جهان ۱۳۲

فصل پنجم: معاضدت قضایی در همکاری بین ایران و دیگر کشورها در حوزه‌ی

- حقوق کیفری بین‌المللی ۱۳۵
مبحث اول: ماهیت و منابع معاضدت قضایی ۱۳۵
گفتار اول: ماهیت معاضدت قضایی ۱۳۵
گفتار دوم: معاهدات معاضدت قضایی در امور جاری ۱۳۸
گفتار سوم: اصول کلی حقوقی ۱۳۹
گفتار چهارم: عرف و عادت بین‌المللی ۱۴۰
گفتار پنجم: شرط معامله متقابل ۱۴۱
مبحث دوم: معاضدت قضایی در قراردادهای همکاری ایران ۱۴۲
گفتار اول: کلیت قراردادهای همکاری ایران (حوزه معاضدت قضایی) ۱۴۲
گفتار دوم: موافقتنامه معاضدت قضایی بین دولت ایران و دولت آذربایجان ۱۴۳
گفتار سوم: موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه ۱۴۸
گفتار چهارم: موافقتنامه همکاری قضایی در امور کیفری بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری عربی سوریه ۱۵۱
گفتار پنجم: موافقتنامه معاضدت قضایی در امور کیفری بین ایران و دولت الجزایر ۱۵۶
گفتار ششم: موافقتنامه معاضدت قضایی بین دولت ایران و دولت کویت ۱۶۱

فصل ششم: استرداد مجرمین در همکاری بین ایران و دیگر کشورها در حوزه

حقوق کیفری بین‌المللی	۱۶۷
مبحث اول: منابع و کلیات استرداد مجرمین	۱۶۷
گفتار اول: ماهیت استرداد مجرمین	۱۶۷
گفتار دوم: اصول کلی حقوقی و عرف و عادت بین‌المللی	۱۶۹
گفتار سوم: شرط معامله متقابل	۱۷۰
مبحث دوم: کلیت قراردادهای ایران در حوزه (استرداد مجرمین)	۱۷۰
گفتار اول: موافقتنامه در امور کیفری (استرداد) بین دولت ایران و روسیه	۱۷۰
گفتار دوم: موافقتنامه همکاری استرداد مجرمین بین دولت ایران و دولت کویت	۱۸۰
گفتار سوم: موافقتنامه استرداد مجرمین بین دولت ایران و دولت جمهوری آذربایجان	۱۸۲
گفتار چهارم: موافقتنامه استرداد مجرمین بین دولت ایران و جمهوری عربی سوریه	۱۸۶
گفتار پنجم: موافقتنامه استرداد مجرمین بین دولت ایران و دولت جمهوری الجزایر	۱۸۸
گفتار ششم: موافقتنامه استرداد مجرمین بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت ازبکستان	۱۹۰
گفتار هفتم: موافقتنامه استرداد مجرمین بین دولت ایران و دولت تاجیکستان	۱۹۲
گفتار هشتم: موافقتنامه استرداد مجرمین بین دولت ایران و دولت امارات متحده عربی	۱۹۷
مبحث سوم: شرایط استرداد مجرمین در خارج از کشور و موافقتنامه‌های همکاری	۲۰۳
گفتار اول: شرایط جرم ارتكابی و شرایط ماهوی استرداد	۲۰۳
گفتار دوم: جرائم غیرقابل استرداد	۲۰۵
گفتار سوم: شرایط شکلی استرداد	۲۰۷
مبحث چهارم خلاصه مباحث همکاری‌های متقابل ایران و سایر کشورها در خصوص آن	۲۱۱
گفتار اول: رویکرد تجمیعی در حوزه حقوق کیفری بین‌المللی ایران و دیگر کشورها	۲۱۱
گفتار دوم: برآیند نظری بحث در خصوص همکاری‌های این حوزه	۲۱۷
گفتار سوم: راهکارهای نظری همکاری‌های متقابل	۲۲۰
فهرست منابع و مآخذ	۲۲۲
دیگر آثار تألیفی پدیدآورنده	۲۳۵

مقدمه

پرورندگان، ای صاحب روز جزا، ای کسی که همه محتاج تواند، تو محتاج کسی نیستی، ای کسی که غمه عیب دارند و تو عیب آن‌ها را می‌پوشانی، خودت نور مطلق و از هرگونه عیب مبرایه، ای کسی که هستی خلق شد و فلسفه‌اش چیزی جز عبودیت و بندگی تو نبود، ای کسی که از همه مهربان‌تری و نیاز به مهربانی کسی نداری، به توکل نام اعظمت به این راهی پیش می‌گذارم؛ امید دارم لحظه‌ای مرا به خود وا مگذاری. در ورود به بحث باید تصریح داشت زندگی بشر امروزی را در قالب دولت و ملت‌ها اگر بخواهیم از لحاظ شکلی و ماهوی و منتهای انحرافی تقسیم کنیم به بعد داخلی و بعد بین‌المللی (فراملی) قابل تقسیم شدن است که این‌ها در قالب زندگی اجتماعی داخلی و بین‌المللی باهم، همزیستی مسالمت‌آمیزی دارند. معنای لازم زندگی اجتماعی وجود قوانین و مقرراتی، برای حفظ نظم داخلی و بین‌الملل در قالب قوانین کیفری است. بدین کیفیت که قانون‌گذار بعضی افعال و ترک فعل را برای اتباع خود، دیگران (غیر اتباع) که در قلمرو این دولت‌ها هستند جرم‌انگاری کرده و در قالب مجازات‌های متنوع کیفری مرتکبان این جرائم را مجازات نموده و حفظ نظم عمومی را تضمین می‌نماید البته باید گفت: بدون وجود قوانین کیفری و تضمین آن‌ها در قالب مجازات‌ها، زندگی اجتماعی مسالمت‌آمیز در کنار هم و همراه بانظم عمومی هیچ‌وقت متصور نخواهد بود و این امر در دنیای معاصر رؤیایی بیش به نظر نمی‌رسد. علی‌ایحال با جرم‌انگاری برخی فعل‌ها، ترک فعل‌ها در قالب قوانین کیفری؛ فرض بر این است که قانون‌گذار کیفری با شناخت تمامی ابعاد اعم از ابعاد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، مذهبی و غیره... دست به جرم‌انگاری زده است، این تقسیم‌بندی ارائه‌شده از سوی قانون‌گذار به طروق مقتضی در قالب قوانین کیفری حافظ حقوق فردی، اخلاق حسنه و نظم عمومی است.

این امر نیز مفروض است که تمامی افراد اعم از اتباع و غیر اتباع که به طروق مقتضی با کشور مذکور سروکار دارند به این علم و آگاهی رسیده‌اند که برخی فعل‌ها و ترک فعل‌ها و حالات جرم‌اند و نباید آن را مرتکب شوند اگر خلاف آن عمل نمایند از سوی

دستگاه عدالت قضایی کشور متبوع مورد مجازات قرار می گیرند. بدون تردید تمامی حاکمیت‌ها در قالب دولت‌ها برخورد با مجرمین را حق و اولویت خود می دانند و در این رهگذر هیچ گونه تردیدی به خود راه نمی دهند و عرف معمول نیز بر این است که کمتر به دیگر حاکمیت‌ها در قالب دولت‌ها یا سازمان‌های بین‌المللی (فراملی) اجازه می دهند که این اصل مورد تجاوز یا بی احترامی از سوی آنان قرار گیرد و آن را نقض حاکمیت خود تلقی می نمایند و بنا به صلاحیت‌هایی که در حقوق جزای بین‌الملل می شناسیم، حق برخورد با مجرمین اعم از اتباع و غیر اتباع که علیه منافع ملی آنان اقدام یا اقداماتی را انجام می دهند بر، خود محفوظ می دانند. بعضی مواقع با توجه به ماهیت جرم و اینکه گهگاه جرم در دریا یا قلمرو سرزمینی و حاکمیتی اتفاق می افتد و چند دولت را درگیر می کند یا اینکه مبرم درجاء مرتکب جرم شده و برای فرار از مجازات به کشور دیگر فرار می کند؛ اینجاست که طایفه اصل عدل و انصاف و همچنین اصل بی مجازات نماندن مجرمین که یکی از اصول است، که در حقوق جزای بین‌الملل مورد توافق همه است، عقل و منطق حکم می کند که مجرمین مورد تعقیب و مجازات قرار گیرند، ولی چون در اینجا مربوط به قلمرو سرزمینی و حاکمیتی یک کشور واحد نیست که به راحتی این امر قابل تحقق باشد در نتیجه دستگاه عدالت کیفری باید برخورد متناسب قانونی را داشته باشد و از دیدگاه مسائل سیاسی و حاکمیتی دولت‌ها راه دخالت دیگران را در امور داخلی خویش نمی دهند باید در قالب همکاری‌های متقابل در قالب قرارداد و تفاهم‌نامه‌ها این همکاری‌ها به منصفه ظهور رسیده و اجرایی شود که در اینجا به مادی حقوق کیفری بین‌المللی وارد می شویم. در قالب این همکاری‌ها دولت‌ها به عنوان بازگران نظام بین‌الملل برای حفظ نظم عمومی داخلی و بین‌المللی بر روی نقاط مشترک تأکید کرده و ضمن شناسایی آن‌ها باهم توافق می کنند که در زمینه‌های مشخص براساس سند مکرر در قالب قراردادهای تفاهم‌نامه در امور کیفری باهم کار کنند و بدین وسیله راه فرار مجرمین از مجازات‌ها را ببندند.

معمولاً عرف بر این است که این قراردادهای و تفاهم‌نامه‌ها پس از امضای آن‌ها توسط مقامات صلاحیت‌دار و بعد از اجرایی شدن به تصویب قانون‌گذار داخلی می رسد و در حکم قانون داخلی است و حتی محاکم داخلی کشورها نیز می توانند بدان به عنوان قانون در امور کیفری استناد کنند. در این پژوهش سعی خواهیم نمود علاوه بر اینکه ادبیات حقوقی رایج در حوزه حقوق بین‌الملل کیفری را مورد بحث و بررسی مختصری قرار دهیم، هرچند امکان دارد در برخی از مواقع واژه‌هایی همانند: حقوق جزای بین‌الملل یا حقوق کیفری بین‌الملل مطرح شود ولی قائل به این تفکیک نیستیم و حقوق بین‌الملل کیفری نزدیک به

صواب است. امید است این کار پژوهشی مورد توجه علاقه‌مندان و پژوهشگران محترم قرار گیرد ضمناً بر خود واجب می‌دانم، ضمن تقدیر و تشکر از دوست عزیزم محسن معاریان که بخشی از پژوهش حاصل تلاش ایشان است، مضافاً از این طریق مراتب سپاسگزاری خودم را از تمامی عزیزانی که به نحوی برای این کتاب متحمل زحمت شده‌اند اعلام می‌نمایم. علی‌ایحال بر خود واجب می‌دانم به صورت ویژه از بنیاد علمی حقوقی مجد و مدیریت گران قدر آن جناب آقای دکتر سیدعباس حسینی نیک و دیگر همکاران عزیز ایشان کمال سپاسگزاری و قدرشناسی خود را اعلام نمایم. در پایان این بخش امید دارم بزرگانی که در این حوزه قلم‌فرسایی کرده‌اند با علم و اطلاعی که از نواقص اثر حاضر دارم این حقیر را از راهنمایی‌های عالمانه و افاضاتشان بی‌بهره نگذراند.

با تجدید احترام نسبت به همه مخاطبان گرامی

سید محمد رضا موسوی فرد

به یک‌هزار و سیصد و نود هشت